

Lukijalle,

Opintokeskus Siviksen asiantuntija Marion Fields tarkastelee tässä artikkelissa vapaaehtoisten toiminnassaan kokemaa oppimista Siviksen, Kansalaisareenan ja Kirkkohallituksen vuonna 2018 Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa –kyselytutkimuksen aineiston perusteella. Aineistossa suuri osa vapaaehtoistoimintaan osallistuneista on kokenut saaneensa vapaaehtoistoiminnasta useita tärkeitä taitoja ja kokenut ne hyödyllisiksi myös vapaaehtoistoiminnan ulkopuolella, työelämässä ja opinnoissa.

Tuloksista käy myös ilmi, että vapaaehtoiset kokevat oppivansa eniten organisoidun ja pitkäkestoisen vapaaehtoistoiminnan kautta. Koettu oppiminen ja saadun osaamisen koettu hyöty eivät kuitenkaan jakaudu tasan. Korkeasti koulutetut ja hyvässä työmarkkina-asemassa olevat vapaaehtoiset kokevat oppivansa toiminnassaan muita ryhmiä enemmän ja he myös pystyvät hyödyntämään oppimaansa työelämässä muita ryhmiä paremmin. Oppiminen ja tehtävät, joissa uusia taitoja koetaan saavutettavan eniten kasaantuvat jo ennestään koulutetummille ja korkeammassa sosio-ekonomisessa asemassa oleville.

Vapaaehtoistoiminnassa odotus on, että se tuottaisi hyvää kaikille osallistujille. Noin 1,5 miljoonaa suomalaisista tekee vähintään kerran kuukaudessa vapaaehtoistyötä. Järjestötoiminnan ajatellaan myös tavoittavan moni muita toimijoita helpommin ja suuremmin heikommassa asemassa olevia henkilöitä ja tukevan esimerkiksi heidän perustaitojen (luku-, numero ja digitaitojen) oppimista. Tulos saakin pohtimaan, miten vapaaehtoistoimintaa organisoivat onnistuisivat entistä paremmin tavoittamaan erilaisia ihmisiä vapaaehtoistoimijoiksi, tarjoamaan sisällöllisesti mielekkäitä tehtäviä erilaisille toimijoille ja tukemaan toimijoita heidän osaamisensa kehittämisessä ja tunnistamisessa.

Vapaaehtoisten rekrytoinnissa, myös lyhyen sitoutumisen tehtävissä ja pop-up-toiminnan kulttuurissa, on tarpeellista kiinnittää huomiota erilaisiin tehtäviin valikoitumiseen. Miten järjestöjen vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista viestitään erilaisille ryhmille houkuttelevasti niiden ymmärtämällä kielellä? Miten järjestössä mahdollistetaan osaamisen kehittäminen niin, että henkilön ei

tarvitse olla heti valmis tehtävään? Näin vapaaehtoistoiminta voi tavoittaa laajemmin henkilöitä eri koulutus- ja työkokemustaustoilla.

Osaava vapaaehtoisten ohjaus ja laadukas koulutus tukevat oppimista vapaaehtoistehtävissä. Sivis on kehittänyt järjestöjen tueksi koulutuksen kokonaissuunnittelun mallin, jonka avulla järjestöön on mahdollista rakentaa vapaaehtoisten osaamisen kehittämisen polku, johon kuuluu sekä vapaaehtoisena toimimista että osaamisen kehittämistä järjestön tarjoaman koulutuksen avulla. Artikkelin tulokset osoittavat, että vapaaehtoisten osaamisen kehittymisen kannalta pitkäjänteinen vapaaehtoistoiminta tuottaa parhaat tulokset. Itse havaittu osaamisen kasvaminen lisää myös vapaaehtoisen sitoutumista järjestön toimintaan. Myös lyhytkestoiseen toimintaan tarvitaan oppimista ja osaamista tukevia rakenteita. Tähän tarpeeseen esimerkiksi verkkokoulutuksella on mahdollista vastata entistä helpommin.

Järjestöjen tunnistaminen myös oppimisympäristöinä tarvitsee yhä esiin nostamista. Myös oman osaamisen tunnistaminen on taito. Sivis tuo esiin järjestöissä syntyvää osaamista ja tukee järjestökenttää kehittämällä työkaluja järjestötoiminnassa ja -koulutuksessa syntyvän osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi myös muissa oppilaitoksissa sekä työelämässä. Osaamismerkkit ovat käytössä jo monissa järjestöissä, samoin järjestöissä on Siviksen kouluttamia henkilöitä, jotka pystyvät tukemaan vapaaehtoisia heidän järjestötoiminnassa hankkimansa osaamisen tunnistamisessa ja näkyväksi tekemisessä osaamismerkkien avulla. Tulevaisuudessa tätä osaamista tarvitaan järjestöissä entistä enemmän. Siviksen vuonna 2018 julkaisemassa Järjestöjen osaamistarvekyselyssä erityisesti järjestöissä, jotka tavoittavat paljon nuoria, osaamisen tunnistamisen osaamistarpeen nosti esille yli 50 % vastaajista.

Marita Salo

rehtori

Opintokeskus Sivis

Vapaaehtoistyö hyödyttää työelämässä nuoria, hyvin koulutettuja ja työssä olevia – analyysi vuoden 2018 vapaaehtoistyön tekeminen suomessa -aineistosta oppimisen näkökulmasta

– Marion Fields, Asiantuntija, Opintokeskus Sivis –

Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan hyödyt yksilölle ovat pitkään olleet tiedossa. 1990-luvulla aikuisten oppimista alettiin aiempaa voimakkaammin määrittellä elinikäisen oppimisen käsitteen avulla, jolloin myös koulutuspolitiikassa nostettiin esiin järjestötoiminnassa oppimisen hyviä puolia. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että noin kaksi kolmasosaa yhdistyksistä kouluttaa jäseniään. Toiminnassa opitaan erityisen paljon ns. siirrettäviä tai ”pehmeitä” taitoja kuten ryhmässä toimimista ja mitä useammalla tasolla järjestö kiinnittää huomiota oppimiseen (järjestämällä koulutusta itse ja verkostojen kautta, ohjaamalla toimijoita, viestimällä ymmärrettävästi), sitä paremmin elinikäisen oppimisen ideaali niissä toimii. (Fields 2005.) Järjestöjen ja esimerkiksi opintokeskusten selvityksissä on usein nostettu esiin samoja teemoja (ks. esim. Luomala (toim.) 2017). On myös havaittu viitteitä siihen, että järjestötoiminnan aatteellisuus saattaa syventää vapaaehtoisen oppimiskokemusta (Kovan & Dirkx 2003).

Järjestötoiminnassa oppimisen hyödyt eivät kuitenkaan jakaudu tasaisesti. Suomalaisissa yhdistyksissä, joissa aktiivit ovat pitkälle koulutuneita, vakaalla työuralla ym., on tarjolla enemmän koulutusta ja muuta opintotoimintaa kuin muissa. Tilannetta voidaan jonkin verran tasoittaa yhteiskuntapoliittisilla toimilla, kuten osoittamalla tukea esimerkiksi aliedustettuja ryhmiä kannustamaan ns. hakevaan toimintaan. Esimerkiksi Britanniassa järjestöjen koulutustoiminta on aiemmin vertailtaessa tavoittanut enemmän aikuiskoulutuksessa muuten aliedustettuja ryhmiä kuin Suomessa. Tähän on vaikuttanut kohdennettu rahoitus (yleisavustustyyppistä rahaa on järjestöille tarjolla kuitenkin Suomessa vähemmän) ja järjestötoiminnan perinteinen hyväntekeväisyyden eetos, jolla on ollut yhteys maassa harjoitettuun sosiaalipolitiikkaan (Fields 2016).

Koulutus on vapaaehtoistoiminnassa toki vain yksi osa oppimisprosessia. Iso osa oppimisesta tapahtuu tekemällä. Tämän artikkelin tehtävänä on selvittää oppimista suomalaisessa vapaaehtoistoiminnassa 2010-2020-luvun taitteessa. Artikkelin perustuu vuoden 2018 Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa -kyselytutkimukseen, jonka Taloustutkimus toteutti keväällä 2018 Opintokeskus Siviksen, Kansalaisareenan ja Kirkkohallituksen toimeksiannosta. Tutkimus toteutettiin haastatteluin, ja se edustaa tilastollisesti Suomen aikuisväestöä eli 15 vuotta täytäneitä. Vastaukset on artikkelia varten analysoitu SPSS-ohjelmistolla.

Vapaaehtoistehtävässä oppiminen on luokiteltu niin, että vastaaja on kertonut, mitä taitoja hän on vapaaehtoistoiminnassa oppinut ja nämä on sijoitettu 15 luokkaan + luokkaan muut.

Artikkelissa pyritään selvittämään seuraavia asioita:

- 1) Mitä taitoja suomalaisessa vapaaehtoistoiminnassa opitaan?
- 2) Mitä taitoja kukakin vapaaehtoistoiminnassa oppii?
- 3) Miten hyvin vapaaehtoiset pystyvät hyödyntämään toiminnasta saamaansa kokemusta (ml. taidot) muussa elämässä?

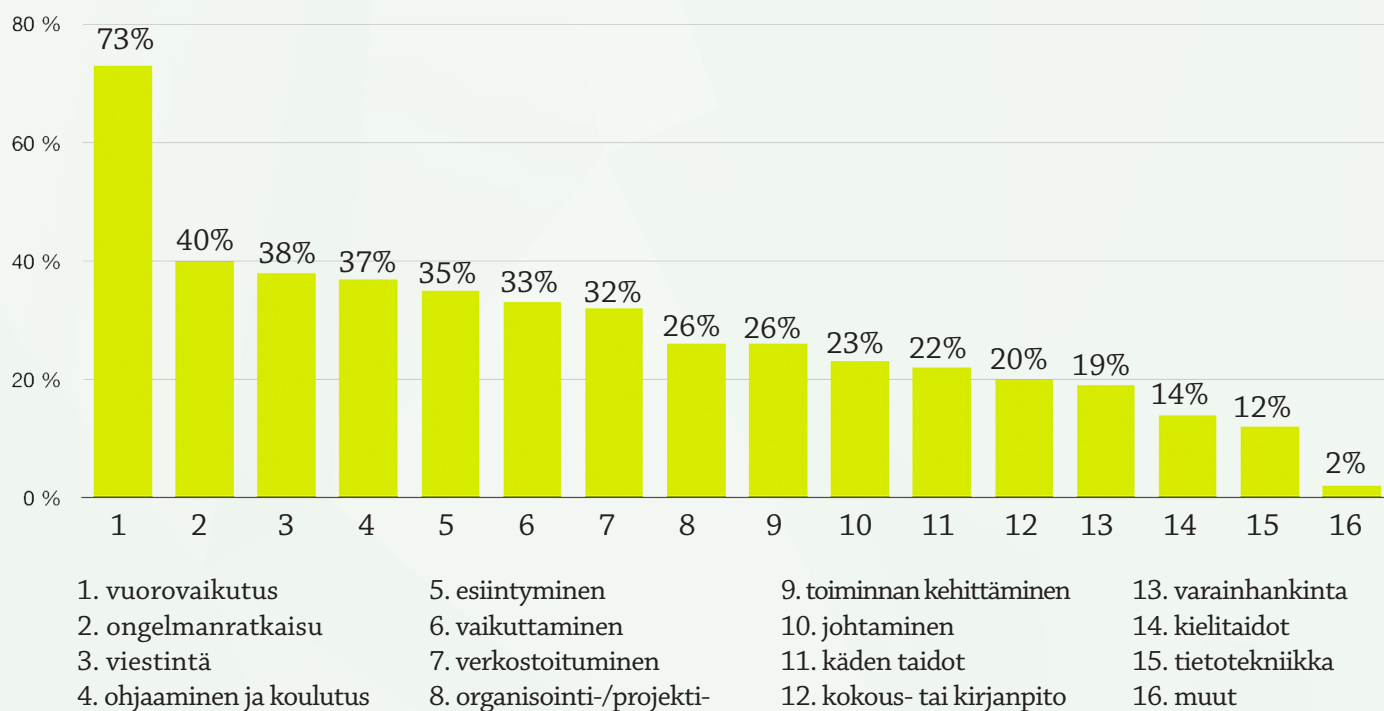
Vuorovaikutustaidot ovat vapaaehtoistoiminnan ytimessä

Noin 40 % suomalaisista aikuisista oli vuonna 2018 tehnyt vapaaehtoistyötä kyselyä edeltäneen neljän viikon aikana. Vastaajien joukossa on ollut ilmeisesti myös aikaisemmin toiminnassa olleita henkilöitä, sillä 475 vastaajaa tuhannesta nimesi ainakin yhden vapaaehtoistoiminnassa oppimansa taidon. Näin ollen tarkastellaan koko aineistoa, ei vain vastaajia, joiden viimeisin vapaaehtoiskokemus on tuore.

Mitä taitoja vapaaehtoistoiminnassa on opittu?

Kyselyn luokitusten mukaan jaoteltuna 485 vastaajaa ilmoitti oppineensa seuraavia taitoja (prosenttiosuuksina vastaajien lukumäärästä):

Vastaajien oppimien taitojen lukumäärässä on huomioitu myös ne 10 vastaajaa, jotka ovat ilmoittaneet, etteivät ole oppineet mitään. Muut 515 ovat jättäneet tähän vastaamatta.

Eniten on opittu vuorovaikutustaitoja, jotka kyselyssä käytetyn jaotellun mukaisesti pitävät sisällään mm. viestintätilanteita toisten kanssa sekä ryhmässä toimimista. Tämän oli maininnut 73 % (n=357) kysymykseen vastanneista. Noin 40 % vastaajista oli oppinut ongelmanratkaisutaitoja, viestintää tai ohjaamista ja kouluttamista.

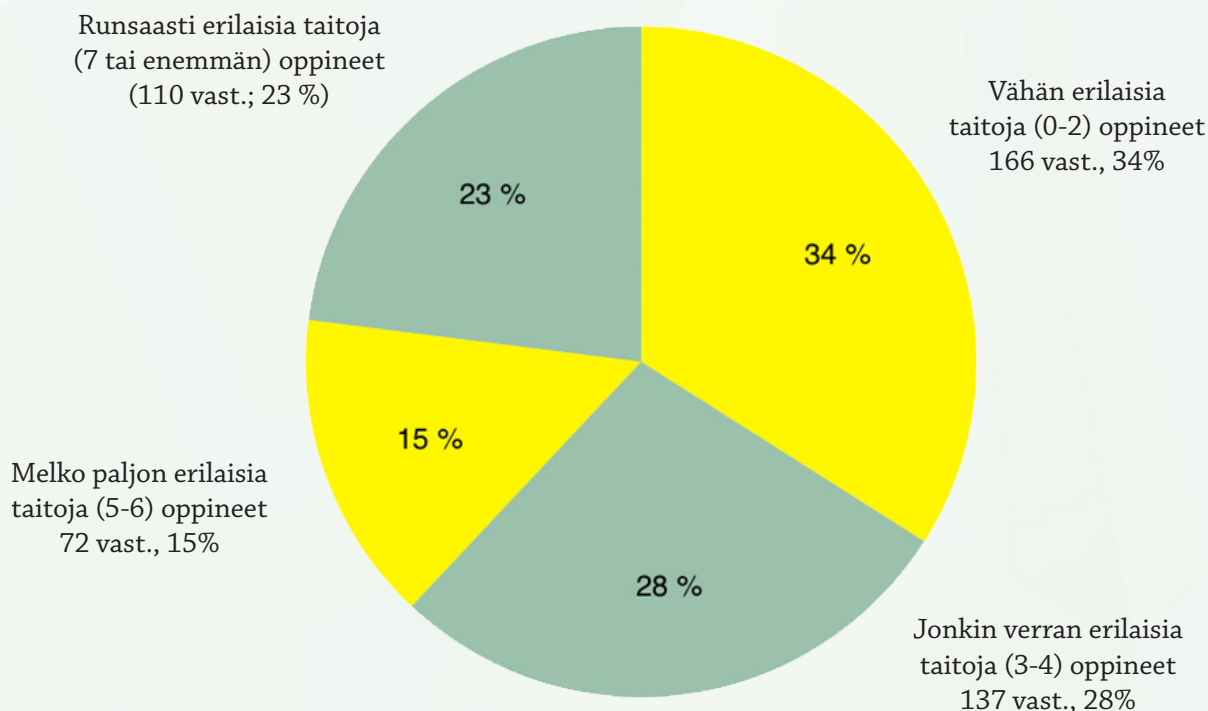
Keskimäärin vastaaja ilmoitti oppineensa 4,4 erilaista taitoa (mediaanitulokseksi 4). Kyselyhetkeä edeltäneiden neljän viikon aikana vapaaehtoistyötä tehneet henkilöt arvioivat oppineensa 4,6 taitoa. Vastaajat, jotka eivät olleet tehneet vapaaehtoistyötä viimeisen neljän viikon aikana, arvioivat oppineensa vapaaehtoistyössä 3,7 taitoa. Tällä vastaajaryhmällä on todennäköisesti kokemusta aiemmin tehdystä vapaaehtoistyöstä. Tuoreella kokemuksella on siis yhteys arvioihin.

Myös vapaaehtoistyön luonne ja kesto vaikuttavat arvioihin oppimisen laajuudesta:

- Jos vapaaehtoinen on ollut pitkäkestoisessa toiminnassa tai sekä pitkä- että lyhytkestoisessa toiminnassa, hän arvioi keskimäärin oppineensa 5,0 erilaista taitoa, kun taas pelkästään lyhytkestoisessa toiminnassa olleet nimesivät 3,9 taitoa (merkittävä ero $p < 0.01$).
- Verkkovapaaehtoisuus lisää vastaajien arvioissa oppimisen laajuutta: verkossa vapaaehtoistehtävää hoitaneet arvioivat oppineensa keskimäärin 5,1 taitoa, ja sekä verkossa että kasvotusten toiminnassa olleet 6,1 taitoa, kun taas pelkästään kasvotusten toimineet vapaaehtoiset arvioivat oppineensa 4,2 taitoa (erittäin merkittävä ero $p < 0.001$).
- Organisoidussa toiminnassa (esimerkiksi yhdistyksessä tai seurakunnassa) toimineet vastaajat arvioivat oppineensa keskimäärin 4,9 erilaista taitoa, kun taas organisoimattomassa toiminnassa olleet kokivat oppineensa vähemmän taitoja (3,9). Jos vastaaja oli ollut molemmissa, arvioiden keski-arvo oli korkein, 5,1 (melkein merkittävä ero, $p < 0.05$).

Opittujen taitojen mukaan vastaajat jaettiin neljään ryhmään:

Vuorovaikutustaidot korostuvat selkeästi vastauksissa riippumatta siitä, millaista vapaaehtoistyötä vastaaja on tehnyt. Muuten tehtävät määrittelevät pitkälti, mitä opitaan. Seuraavaksi taitojen oppimista arvioidaan vapaaehtoistehtävien mukaan. Ryhmittelyssä on hyödynnetty Makin ja Snyderin (2017) mallia vapaaehtoisten kiinnostuksen kohteista ja aineistosta nousevia teemoja ja korrelaatioita. Tämä koskee erityisesti suoran ja epäsuoran auttamisen välistä eroa. Suora auttaminen on esimerkiksi ruoan jakelua tai toisen avustamista, kun taas epäsuoralla auttamisella tarkoitetaan esimerkiksi kouluttamista ja valmennusta, jossa vapaaehtoinen auttaa toista kehittymään tai auttamaan itse itseään.¹ On hyvä pitää mielessä, että osa vastaajista on tehnyt monenlaisia tehtäviä. Alla analysoiduissa vastauksissa näkyy myös, että mukana ovat vain kyselyä edel-

täneen neljän viikon aikana vapaaehtoistyötä tehneet, joten tunnistettujen taitojen määrä on suhteellisen suuri.

Hallinnollisia ja johtamistehtäviä tehneet vapaaehtoiset:

- kokevat oppineensa lähes kaikkia taitoja merkitsevästi enemmän ja laajemmin kuin muut vastaajat: keskimäärin vastaajat ovat arvioineet oppineensa 6,4 taitoa.
- korostivat toiminnan kehittämiseen ja johtamiseen liittyviä taitoja (esimerkkinä 48 % ryhmän vastaajista arvioi oppineensa kehittämistä).

¹Vapaaehtoistyön luokat muodostettiin tarkastelemalla, millaisille tehtäville vastaaja oli antanut aikaa seuraavasti (ryhmästä muut vastaukset sijoitettiin todennäköisimpään luokkaan): 1. hallinnolliset/ johtamistehtävät (hallinto, johtaminen, kehittäminen, toimisto; 12 % vastaajista); 2. yhteiskunnallinen toiminta ja viestintä (netti, markkinointi, rekrytointi, kampanjointi, viestintä, vaikuttaminen, verkosto; 7 % vastaajista); 3. suora auttaminen (auttaminen, isäntäperheenä olo, ruoan jakelu, tukihenkilönä olo, vertaistuki, ystävätoiminta, sovittelu; 23 % vastaajista); 4. epäsuora auttaminen (opetus/koulutus, neuvonta, puhelinneuvonta, valmennus, kerhon/ryhmän ohjaaminen; 16 % vastaajista); 5. raha (taloushallinto, varainhankinta; 7 % vastaajista); 6. rakennus/logistiikka (kuljetus/logistiikka, piha/puutarha, rakentaminen/remontointi, siistiminen; 15 % vastaajista); 7. toiminnan & tapahtumien tuotanto (esiintyminen/taide, hengellinen, ruoan valmistus, tapahtuman järjestäminen/toimitsijana olo, talkoot; 22 % vastaajista).

Yhteiskunnallista toimintaan ja viestintään

liittyviä tehtäviä toteuttaneet vapaaehtoiset:

- arvioivat oppineensa tehtävässään lähes kaikkia taitoja enemmän ja laajemmin kuin muut vastaajat: keskimäärin vastaajat ovat arvioineet oppineensa 6,5 taitoa.
- korostivat erityisesti viestintä- (58 %), verkostoitumis- (55 %) ja vaikuttamistaitoja (53 %).

Suoraan auttamistyössä olleet vapaaehtoiset:

- arvioivat oppineensa muita vastaajia vähemmän erilaisia taitoja (ka. 4,4).
- korostivat vuorovaikutustaitoja, joita arvioi oppineensa 79 % auttajista.

Epäsuorasti auttamisessa olleet vapaaehtoiset:

- korostivat erityisesti kouluttamisen/ohjaamisen taitoja (59 %) sekä vuorovaikutus- (81 %) ja esiintymistaitoja (47 %).
- arvioivat oppineensa toiminnassa keskimäärin 5,9 erilaista taitoa.

Rahaan liittyvissä tehtävissä olleet vapaaehtoiset:

- arvioivat oppineensa useita erilaisia taitoja (ka. 6,7).
- korostivat erityisen paljon verkostoitumista (62 %), vaikuttamista (59 %) ja varainhankintaa (55 %), mutta arvioivat oppineensa lähes kaikkia taitoja muita useammin.

Rakentamis- ja logistiikkatehtäviä hoitavat vapaaehtoiset:

- poikkeavat muista vastaajista tehtävien organisatorisen luonteen takia. Käytännön taitoja ryhmään kuuluvista vastaajista kokee oppineensa 29 % ja organisointia 34 %.

- kokevat oppineensa keskimäärin 5,2 erilaista taitoa.

Toiminnan järjestelyissä ja tapahtumatuotannossa työskennelleet vapaaehtoiset:

- korostavat vuorovaikutus- (78 %), verkostoitumis- (42 %), esiintymis- (44 %) ja kädentaitoja (28 %).
- arvioivat oppineensa keskimäärin 5,2 erilaista taitoa.

Voidaan arvioida, että hallinnon ja johtamisen, rahan käsittelyn ja viestinnän tehtävät ovat vapaaehtoisille opettavaisia. Näitä tehtäviä oli kyse lyhetkellä kuitenkin hoitanut suhteellisen harva vastaaja. Lisäksi yksilön hoitamien tehtävien kirjolla on vahva yhteys opittujen taitojen määrään: yhtä tai kahta tehtävää hoitaneet vapaaehtoiset arvioivat oppineensa 3-4 erilaista taitoa, kun taas kuutta tai seitsemää erilaista tehtävää kyselyä edeltäneen neljän viikon aikana hoitaneet vapaaehtoiset arvioivat oppineensa noin yhdeksän erilaista taitoa.²

Ikä, koulutus ja muut tekijät vaikuttavat vapaaehtoistoiminnassa oppimiseen

Vapaaehtoistoiminnan tekeminen Suomessa -kyselyssä vastaajilta kerättiin runsaasti demografisia tietoja. Vertailuun on otettu mukaan vastaajien sukupuoli, ikä, koulutus- ja työtausta sekä asuinkunnan koko.³

Jo aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että sukupuolen merkitys järjestötoiminnassa koettuun oppimiseen on vähäinen (Fields 2005), ja sama toistui tässä aineistossa. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei syntynyt yksittäisten taitojen tai opittujen taitojen määrän kohdalla. Myöskään vastaajan kotikunnan koolla ei ollut suurta merkitystä. Sen sijaan ikä, koulutus- ja työtausta ovat yhteydessä joihinkin eroihin vastauksissa.

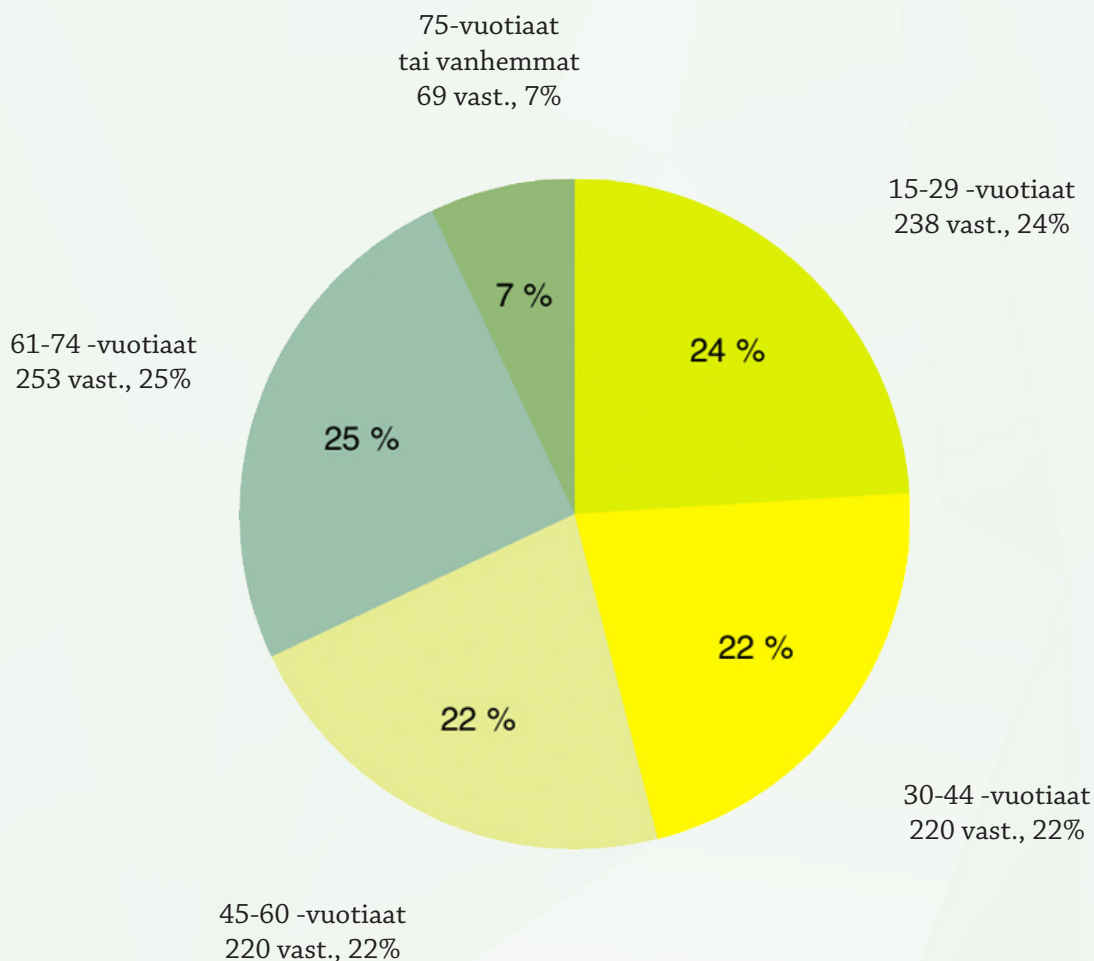
² Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0.001$).

³ Asuinkunnan koko on liitetty mukaan kirjoittajan aiemman havainnon (Fields 2005) perusteella: Suomessa yhdistykset ja järjestöt tarjoavat jäsenilleen usein sitä enemmän koulutusta, mitä suuremmalla paikkakunnalla ne toimivat.

Ikä

Vastaajat jaettiin iän perusteella viiteen ryhmään:

- Nuorten vapaaehtoistehvät eivät poikkea suuresti koko vastaajaryhmästä. Ainoastaan suorassa auttamistyössä heitä on jonkin verran muita ikäryhmiä vähemmän (15-29-vuotiaista 14 %, muista 23 %).
- Alle 44-vuotiaat vastaajat ovat kokeneet oppineensa muita enemmän kouluttaja-/ohjaamistaitoja (molemmissa ryhmissä 70 %, koko aineistossa 37 %). Projektinhallinnan ja organisoinnin taitoja taas kokevat oppineensa useimmin 30-44-vuotiaat (40 %), 15-29-vuotiaista 51 % ja 30-44-vuotiaista 46 % arvioi oppineensa ongelmanratkaisutaitoja, mutta heitä vanhemmat vastaajat huomattavasti vähemmän. Erot ovat merkitseviä myös johtamistaitojen suhteen: nuorimmissa ryhmissä yli neljäsosa kokee oppineensa näitä, kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä alle 15 %.

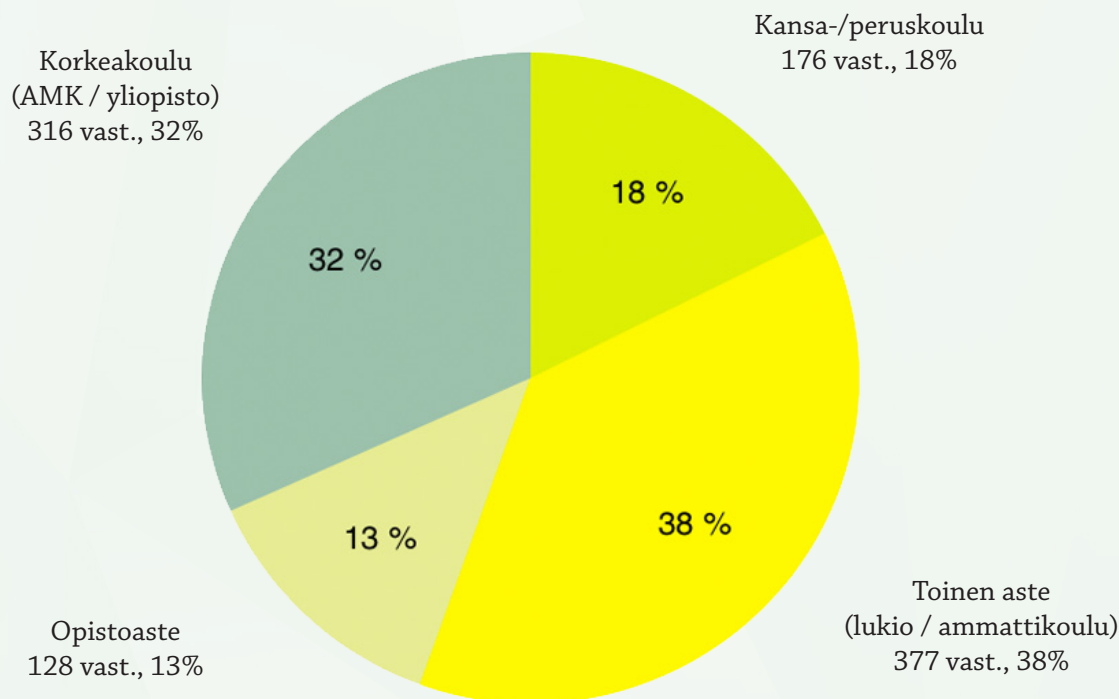
- Opittujen taitojen määrässä ero on huomattava: 15-29-vuotiaat vastaajat kokevat oppineensa vapaaehtoistyössä keskimäärin 5,0 taitoa ja 30-44-vuotiaiden kohdalla keskiarvo oli vähän korkeampi (5,3). 45-60-vuotiaiden vastausten keskiarvo oli 4,6, 60-75-vuotiaiden 3,4 ja vanhempien vastaajien 3,5. (Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä $p < 0.001$).

Erityisen kiinnostavia ovat erot opittujen taitojen lukumäärässä. On vaikeaa arvioida, mistä erot johtuvat, mutta voidaan arvella, että nuorten kyky arvioida omaa osaamistaan on saattanut parantua, sillä kouluissa on itsearviointilla aiempaa vahvempi jalansija. Toiminnassa oppimisesta ja osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta myös puhutaan aiempaa enemmän, ja erityisesti nuoret yhdistystoimijat kokevat sen tärkeänä osaamistarpeena yhdistystoiminnassa, kuten Opintokeskus Siviksen vuoden 2018 koulutus- ja osaamistarvekysely osoitti (Fields 2018).

Vastaajan koulutustausta

997 vastaajaa ilmoitti koulutustaustansa. Vastaajat jaettiin kunkin ilmoittaman korkeimman saavutetun koulutuksen mukaan ryhmiin seuraavasti:

- Korkeakoulutetut vastaajat ovat toimineen huomattavasti muita useammin tehtävissä, joissa on opittu monia erilaisia taitoja: hallinnon tehtäviä heistä on hoitanut 19 %, viestinnällisiä 11 % ja raha-asioiden hoitamista 12 %.
- Korkeakoulutetut vastaajat arvioivat oppineensa toiminnassa melkein kaikkia taitoja enemmän kuin muut vastaajat. Kädentaitojen suhteen tilanne oli kuitenkin toisenlainen: korkeakoulutetuista 15 % koki oppineensa niitä toiminnassa, kun muissa ryhmissä osuus vaihteli 22-33 prosentin välillä. Erityisen selvä tilanne oli verkostoitumistaitojen suhteen, joita kansa-/peruskoulun suorittaneista koki oppineensa 17 %, toisen asteen suorittaneista 22 %, opistoasteen suorittaneista 36 % ja korkeakoulutetuista 47 %. Myös viestintä- ja vaikuttamistaitojen suhteen tilanne oli hyvin samanlainen.

- Siinä, montako eri taitoa vastaaja ilmoitti oppineensa vapaaehtoistoiminnassa, on myös tilastollisesti merkitseviä eroja koulutustaustan suhteen: kansa-/peruskoulun käyneet nimesivät 3,4 erilaista taitoa, toisen asteen suorittaneet 4,2, opistoasteen suorittaneet 4,6 ja korkeakoulutetut 5,1.

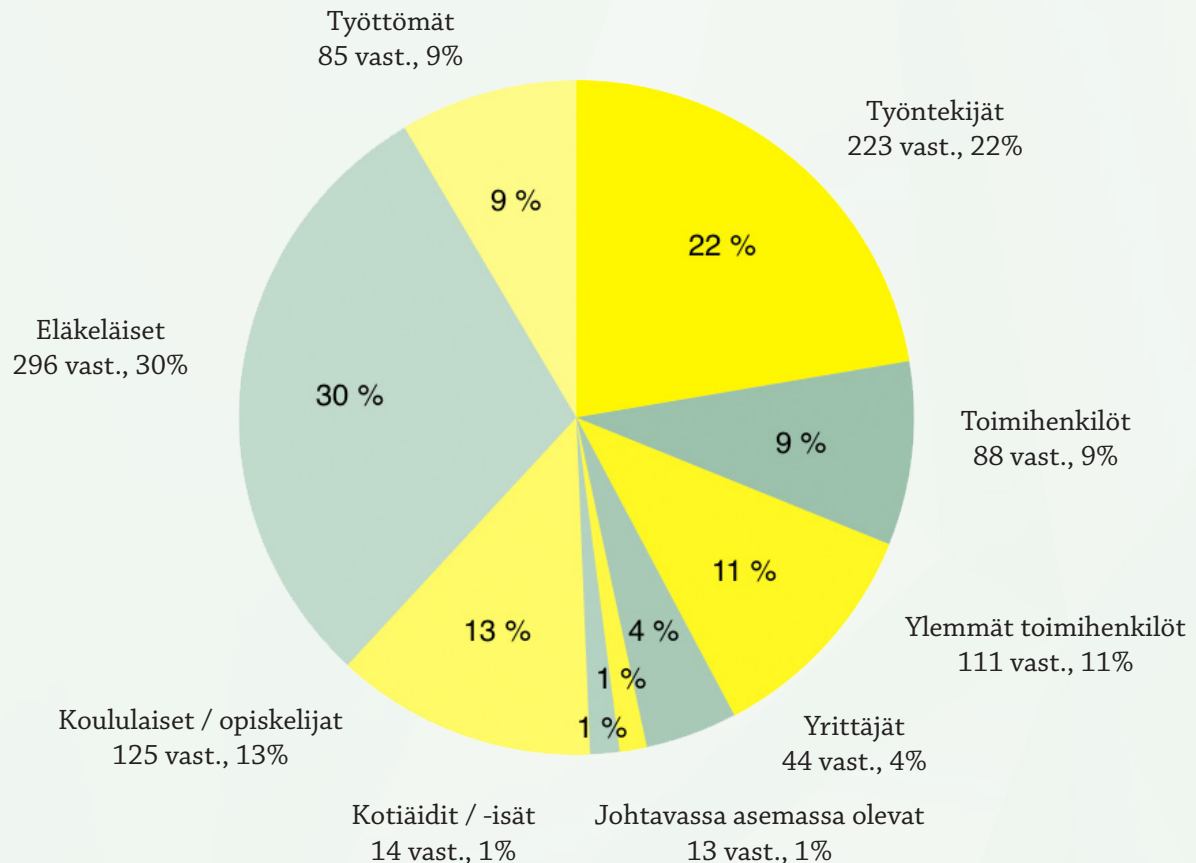
Korkeakoulutetut vapaaehtoiset kokevat oppivansa toiminnassa enemmän kuin muut. Mikä tähän on syynä? Aineisto ei tätä suoraan kerro, mutta siitä voidaan havaita, että he toimivat muita useammin esimerkiksi vaikuttamis- ja viestintätehtävissä, joissa on mahdollista oppia useita erilaisia taitoja. On myös mahdollista, että kyky tunnistaa omaa osaamista kehittyy mitä pitempään yksilö osallistuu muodolliseen koulutukseen ja saa siihen ohjausta. Onkin huomattava, että kyselyssä on kyse vastaajan arviosta eikä todennetusta oppimisesta.

⁴ Erot ovat kaikki merkitseviä väh. $p < 0.01$ -tasolla eli merkitseviä tai erittäin merkitseviä.

⁵ Erot muihin vastaajiin olivat kaikki tilastollisesti merkitseviä ($p < 0.01$) tai erittäin merkitseviä ($p < 0.001$).

Vastaajan ammatti

Kyselyssä vastaajat oli jaettu ammateittain seuraavasti:

- Osallistumisessa vapaaehtoistehtäviin kyselyä edeltäneen neljän viikon aikana oli pieniä eroja. Tilastollisesti ainoa merkitsevä ero ($p < 0.01$) oli hallinto-/johtamistehtävissä: kun muiden ryhmien kohdalla tätä tehtävää tehneiden vastaajien osuus oli 7-10 %, niin yrittäjistä 18 % oli tehnyt hallinnon/johtamisen tehtäviä, ylemmistä toimihenkilöistä 21 % ja johtavassa asemassa olevista jopa 38 %.
- Eroja oli jonkin verran siinä, mitä taitoja eri ammattaisissa toimivat ihmiset arvioivat oppineensa. Johtavassa asemassa olevat vastaajat kokevat oppineensa useammin kaikkia kyselyssä luokiteltuja taitoja kuin muut, mutta myös opiskelijoiden ja ylempien toimihenkilöiden joukossa oli useita taitoja maininneita. Kouluttamisen ja ohjaamisen taitoja oli johtavassa asemassa olevista kokenut oppineensa 75 % ja opiskelijoista 66 %, kun muissa ryhmissä osuus oli alle puolet. Verkostoitumistaito ja koki saaneensa 52 % ylemmistä toimihenkilöistä (muissa ryhmissä osuus oli 17-43 %) ja ongelman ratkaisukykyä koki kehittäneensä 62 % opiskelijoista (muista 29-45 %).⁶
- Opittujen taitojen määrään liittyvät erot olivat vastaajaryhmien välillä erittäin merkitseviä. Eniten erilaisia taitoja kokivat oppineensa johtavassa asemassa olevat (ka. 6,1), vähiten eläkeläiset (3,3) ja kotona olevat vanhemmat (3,3). Enemmän kuin viisi taitoa kokivat oppineensa myös ylemmät toimihenkilöt (ka. 5,1) ja opiskelijat (ka. 5,8). Muiden kohdalla opittujen taitojen keskiarvo oli 4,3:n ja 4,9:n välillä.
- Työttömät vastaajat olivat osallistuneet vapaaehtoistehtäviin lähes yhtä paljon kuin muut ryhmät. He tunnistivat oppineensa vapaaehtoistoiminnassa keskimäärin 4,9 erilaista taitoa.

Ammatilla on yhteys arvioihin oppimisesta: mitä korkeammassa sosio-ekonomisessa asemassa vastaajat olivat, sitä optimistisemmat olivat arviot vapaaehtoistoiminnassa oppimisesta.

⁶ Erot ovat kaikki merkitseviä väh. $p < 0.01$ -tasolla eli merkitseviä tai erittäin merkitseviä. Opiskelijoiden kohdalla voidaan huomata, että ongelmanratkaisukykyyn oppiminen korostui myös nuorten vastaajien kohdalla.

Vapaaehtoistyön hyödyt kasautuvat

Vapaaehtoistoiminnan ja siinä opittujen taitojen hyödynnettävyys töissä ja opinnoissa on puhuttanut viime vuosina. Kyselyn väittämää ”vapaaehtoistyöstä on ollut minulle hyötyä työelämässä” tarkastellaan keskiarvoittain. Vertailuun otettiin mukaan sukupuoli, asuinkunta, ikä, koulutus, ammatti, vapaaehtoistyön luonne ja se, miten monta erilaista taitoa vapaaehtoinen on oppinut. Näin voidaan tarkastella osaamisen ja työelämähyödyn välistä yhteyttä.

Vastaajat vastasivat hyötyä arvioivaan kysymykseen Likertin asteikolla (1= täysin eri mieltä...5= täysin samaa mieltä). Suurempi keskiarvo tarkoittaa suuremmaksi koettua hyötyä. Kaikkien vastaajien joukossa keskiarvo oli 2,8 ja mediaani 3. Vapaaehtoistyötä kyselyä edeltäneiden viikkojen aikana tehneiden vastaajien arvioiden eli vastausten keskiarvo oli luonnollisesti korkea (3,3) verrattuna heihin, jotka eivät olleet mukana (2,5; $p < 0,001$).

Seuraavaksi arvioidaan vapaaehtoistyön hyödynnettävyyttä taustamuuttujien mukaan niiden 399:n vastaajan joukosta, jotka olivat tehneet vapaaehtoistyötä kyselyä edeltäneiden viikkojen aikana.

Sukupuolen tai asuinkunnan koon yhteys vastauksiin oli tässäkin tapauksessa pieni. Voidaan arvioida, että naiset ja miehet kykenevät hyödyntämään vapaaehtoistyöstä samaansa kokemusta yhtä lailla.

Vapaaehtoistyön luonteella oli jonkin verran yhteyttä kokemuksiin hyödyistä: Vain verkossa toimintaansa tehneiden arvioiden keskiarvo oli 3,6, sekä verkossa että kasvokkain toimineiden 3,6 ja ainoastaan kasvokkain toimineiden 3,2 $8p < 0,05$). Voimakkain yhteys oli vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa: kyselyä edeltäneiden neljän viikon aikana pelkästään organisoinnista vapaaehtoistyötä tehneiden arvioiden keskiarvo oli 2,9, organisoidussa toiminnassa olleiden 3,3, ja molemmissa olleiden 3,8 ($p < 0,001$). Toiminnan kestolla ei kuitenkaan ollut vahvaa yhteyttä koettuun hyötyyn.

Muiden vertailuryhmien kohdalla erot olivat huomattavia. Alle 29-vuotiaiden keskiarvo oli 3,6 ja 30-44- sekä 45-60-vuotiaiden vuotiaiden 3,4 ja alle muiden ryhmien vastausten jäädessä keskiarvon alle

($p < 0,01$). Tämä voitaneen selittää sillä, että kolme nuorinta vastaajaryhmää ovat työelämässä ja arvioivat tilannettaan tuoreeltaan. Nuorilla ei välttämättä ole paljoa kokemusta palkatusta työstä, jolloin vapaaehtoistoiminta todennäköisemmin nousee esiin esimerkiksi työnhaussa.

Korkeakoulutettujen vapaaehtoistyössä olleiden vastausten keskiarvo oli 3,5, kun taas kansa-/peruskoulun suorittaneiden keskiarvo oli 2,8 (kahden muun ryhmän vastausten keskiarvot olivat 3,30; $p < 0,01$). Ammatilla oli selkeä yhteys arvioihin. Johtavassa asemassa olevien vastaajien vastausten keskiarvo oli korkea, 4,0, samoin kuin opiskelijoiden ja yrittäjien (3,7). Kaikissa työelämässä olevissa ryhmissä (työntekijät, toimihenkilöt, yl. toimihenkilöt, yrittäjät) vastausten keskiarvo oli vähintään 3,4. Eläkeläisten vastausten keskiarvo oli 2,8, mikä on ymmärrettävää, sillä he eivät enää ole työelämässä. Myös työttömien vapaaehtoistoiminnassa mukana olleiden henkilöiden vastausten keskiarvo 3,0 on vapaaehtoistyötä tehneiden keskuudessa alhainen ($p < 0,01$).

Kaikkein selkein yhteys oli koetun oppimisen ja työelämähyödyn välillä:

- 0-2 taitoa mielestään oppineiden vastausten keskiarvo oli 2,7
- 3-4 taitoa oppineiden vastausten keskiarvo oli 3,3
- 5-6 taitoa oppineiden vastausten keskiarvo oli 3,4
- 7 taitoa tai enemmän oppineiden vastausten keskiarvo oli 4,1

Selkeimmin työelämähyötyä ovat kokeneet tietoteknisiä taitoja (ka. 4,0), verkostoitumistaitoja (3,9) kielitaitoa (3,9) ja johtamistaitoja (ka. 3,9) vapaaehtoistoiminnassa kehittäneet. Rahaan liittyviä (kuten varainhankintaa tai taloushallintoa) ja viestintään tai vaikuttamiseen liittyviä vapaaehtoistehtävien hoitaneiden käsitys vapaaehtoistyön hyödynnettävyydestä oli myös huomattavan korkea (keskiarvot 3,8 ja 3,7).

Pohdintaa tuloksista

Aikuiskoulutuksessa puhutaan usein kasautumisesta: hyvin koulutetut osallistuvat koulutukseen sekä yhteiskunnalliseen ja kulttuuritoimintaan muita enemmän, jolloin heille kasautuu kulttuurista ja sosiaalista pääomaa (esim. Suomen virallinen tilasto 2018, Hanifi 2012). Tässäkin aineistossa voidaan havaita vastaavanlaista kasautumista. Altruistisesta luonteestaan huolimatta vapaaehtoistoiminta tuottaa yksilölle oppimista ja muita resursseja, joiden avulla hän voi pärjätä elämässään (tutkimuksessa on viime vuosina myös kiinnitetty huomiota vapaaehtoistoiminnan terveyshyötyihin). He, jotka eivät osallistu, jäävät näistä paitsi. Tässäkin aineistossa korkeakoulutetuista 46 % oli kyselyä edeltäneen neljän viikon aikana tehnyt vapaaehtoistyötä, kun muissa ryhmissä vapaaehtoistyötä tehneiden osuus oli pienempi, 37 %.

Lisäksi vapaaehtoistyöhön osallistumiseen vaikuttaa perustaitojen hallinta. Grotlüschen (2018) on analysoinut eurooppalaista PIAAC-testiaineistoa havainnut, että heikosti luku- numero ja tietoteknisissä soveltamistehtävissä menestyneet eurooppalaiset aikuiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan vähemmän kuin korkeammilla tasoilla testin suorittaneet.

Kuitenkin myös vapaaehtoistoiminnan sisällä tapahtuu kasautumista, jonka voi havaita tästä aineistosta ja aiemmasta tutkimuksesta (esim. Fields 2006): korkeasti koulutetut, hyvässä työmarkkina-asemassa olevat ja nuoret ovat toimineet kyselyä tehdessä muita useammin laajaa oppimista mahdollistavissa tehtävissä ja tunnistavat oppineensa muita enemmän erilaisia taitoja. He ovat myös pystyneet hyödyntämään vapaaehtoistyöstä saamaansa kokemusta muita enemmän.

Vastauksissa oli eroja vapaaehtoistoiminnan luonteen mukaan. Epämuodollinen auttamistyö ei tuo tekijälleen samanlaista kokemusta hyödynnettävyydestä, vaikka siinä opitaan usein samanlaisia taitoja. Kaikkien vastauksien kohdalla on toki huomattava, että kyse on subjektiivisista arvioista, ja vastaajan taustalla voi olla merkitystä kykyyn niin kutsutusti sanoittaa omaa osaamistaan. Osaamista kertyy kaikille, mutta sen tunnistaminen on jo taito sinällään.

Koulutuspolitiikassa järjestöt usein nähdään tasa-arvoisten oppimismahdollisuuksien edistäjänä, mutta kentällä tilanne on toisenlainen. Yhdistykset ja järjestöt ovat toki olemassa omaa jäsenistöään varten, eikä niiden toiminnan peruseriaate yleensä ole toteuttaa koulutuspolitiikkaa. Kuitenkin monet niistä haluavat toiminnallaan edistää tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Onkin syytä pohtia, mitä ne voisivat tehdä edistääkseen erilaisten ihmisten oppimista.

Järjestöissä voisi olla hyvä tarkkailla, miten erilaisiin vapaaehtoistehtäviin valikoidutaan. On toki luontevaa, että vapaaehtoiset antavat aikaansa ja osaamistaan kiinnostuksensa mukaan (ja nykyään esimerkiksi yritykset lähettävät yhä enemmän työntekijöitään vapaaehtoisiksi osaamista vaativiin projekteihin; ks. esim. Nygren 2018). Kuitenkin esimerkiksi tehtäväkierron avulla oppimista voisi avata erilaisille vapaaehtoisille. Tämä koskee esimerkiksi johtamisen ja viestinnän tehtäviä, joissa tämän aineiston mukaan arvioidaan opittavan runsaasti erilaisia taitoja.

Jotta osaamisen tunnistamista ja tunnustamista voidaan vapaaehtoistoiminnassa kohdistaa myös henkilöihin, joilla ei ole pitkää muodollista koulutusta tai vakaata työuraa, tarvitaan saavutettavia työkaluja ja ohjausta. Esimerkiksi Kansalaisareenan Jeesaan-hankkeessa saatujen kokemusten mukaan etenkin nuoret, vielä työelämässä kokemattomat vapaaehtoiset, tarvitsevat runsaasti ohjausta oman osaamisensa esiin tuomiseen (Lumiaro & Kostiainen 2018).

Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa 2018 -aineistossa suurimaksi syyksi olla tekemättä vapaaehtoistyötä mainittiin aikapula ja se, että vastaajaa ei kukaan ole kysynyt mukaan. Kilpailu ihmisten ajasta on nykyään kovaa, mutta järjestöillä ja muilla vapaaehtoistoimintaa järjestävillä organisaatioilla on vielä potentiaalia rekrytoida uusia ihmisiä mukaan toiminnan pariin.

Tässä artikkelissa on käsitelty erilaisten taustamuuttujien yhteyttä vapaaehtoistoiminnassa oppimiseen. Koska hyvin selkeitä tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi, aineistosta on mahdollista luoda erilaisia tilastollisia malleja, joiden avulla aihetta voisi tutkia syvällisemminkin. Aineisto on vapaasti saatavana esimerkiksi Kansalaisareenan verkkosivulla.

Lähteet

Fields, M. (2018) Viestintä yhä tärkein osaamistarve suomalaisissa järjestöissä – Katsaus Opintokeskus Siviksen vuoden 2018 osaamis- ja koulutus-tarvekyselyyn. Helsinki: Opintokeskus Sivis. <https://www.ok-sivis.fi/media/materiaalit-osio/selvitykset-ja-tutkimukset/siviksen-osaamistarvekysely-2018.pdf> (viitattu 1.3.2019.)

Fields, M. (2006) Marion Fields: Lifelong Learning in Civil Society Organisations. the great equalizer? Teoksessa A. Antikainen, P. Harinen ja C. A. Torres (toim.) In from the Margins. Adult Education, Work and Civil Society. Rotterdam: Sense Publishers.

Fields, M. (2005) To Educate, Empower or Economise? Lifelong Learning in Civil Society Organisations. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE.

Grotluschen (2018) The narrative of 'equality of chances' as an approach to interpreting PIAAC results on perceived political efficacy, social trust and volunteering and the quest for political literacy. European Journal for Research on the Education and Learning of Adults 9(19), 109-125.

Hanifi, R. (2012) Sosiaalinen pääoma jakautuu epätasaisesti. Hyvinvointikatsaus 4/12. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_003.html?s=0 (viitattu 1.3.2019.)

Kovan, J.T. ja Dirkx, J. M. (2003) Being Called Awake. The Role of Transformative Learning In The Lives Of Environmental Activists. Adult Education Quarterly 53(2): 99-118.

Lumiaro, H. & Kostainen, A. (2018) Nuorille osaamista vapaaehtoistyöstä. Teoksessa S. Hironen ja S. Puolitaival (toim.) Vapaaehtoistoiminta nyt ja tulevaisuudessa. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2018, s. 94-97. Helsinki: Kansalaisareena. <http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/12/Vapaaehtoistoiminta-nyt-ja-tulevaisuudessa-web.pdf> (viitattu 1.3.2019.)

Luomala, J. (toim.) (2017) Kovaa osaamista harrastuksista ja vapaaehtoistoiminnasta! Helsinki: Suomen Partiolaiset. https://media.sitra.fi/2017/08/21140510/Kovaa_osaamista_harrastuksista_ja_vapaaehtoistoiminnasta.pdf (viitattu 27.2.2019.)

Maki, A. & Snyder, M. (2017) Investigating Similarities and Differences Between Volunteer Behaviors: Development of a Volunteer Interest Typology. Non-profit and Voluntary Sector Quarterly 46 (1): 5-28.

Nygren, E. (2018) yritysvapaaehtoistyö Suomessa. hauskaa puuhastelua vai yhteiskuntavastuun kivijalka? Teoksessa S. Hironen ja S. Puolitaival (toim.) Vapaaehtoistoiminta nyt ja tulevaisuudessa. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2018, s. 81-84. Helsinki: Kansalaisareena. <http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/12/Vapaaehtoistoiminta-nyt-ja-tulevaisuudessa-web.pdf> (viitattu 1.3.2019.)

Suomen virallinen tilasto (2018): Aikuiskoulutukseen osallistuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=2489-6918. 2017, 1. Aikuisopiskelijoita 1,6 miljoonaa. Helsinki: Tilastokeskus
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/aku/2017/aku_2017_2018-01-12_kat_001_fi.html (viitattu 1.3.2019.)

